

En plots wordt je leven onherroepelijk in tweeën gesplitst

Hij maakte naam met provocerende cultfilms over verkrachting, seks, reïncarnatie en danteske dansfeesten, nu slaat regisseur **Gaspar Noé** vriend en vijand murw met **Vortex**, een meesterstuk over oude mensen en de dingen die voorbijgaan. 'Ik ken wat van bad trips maar vergeleken met alzheimer zijn die een lolletje.'

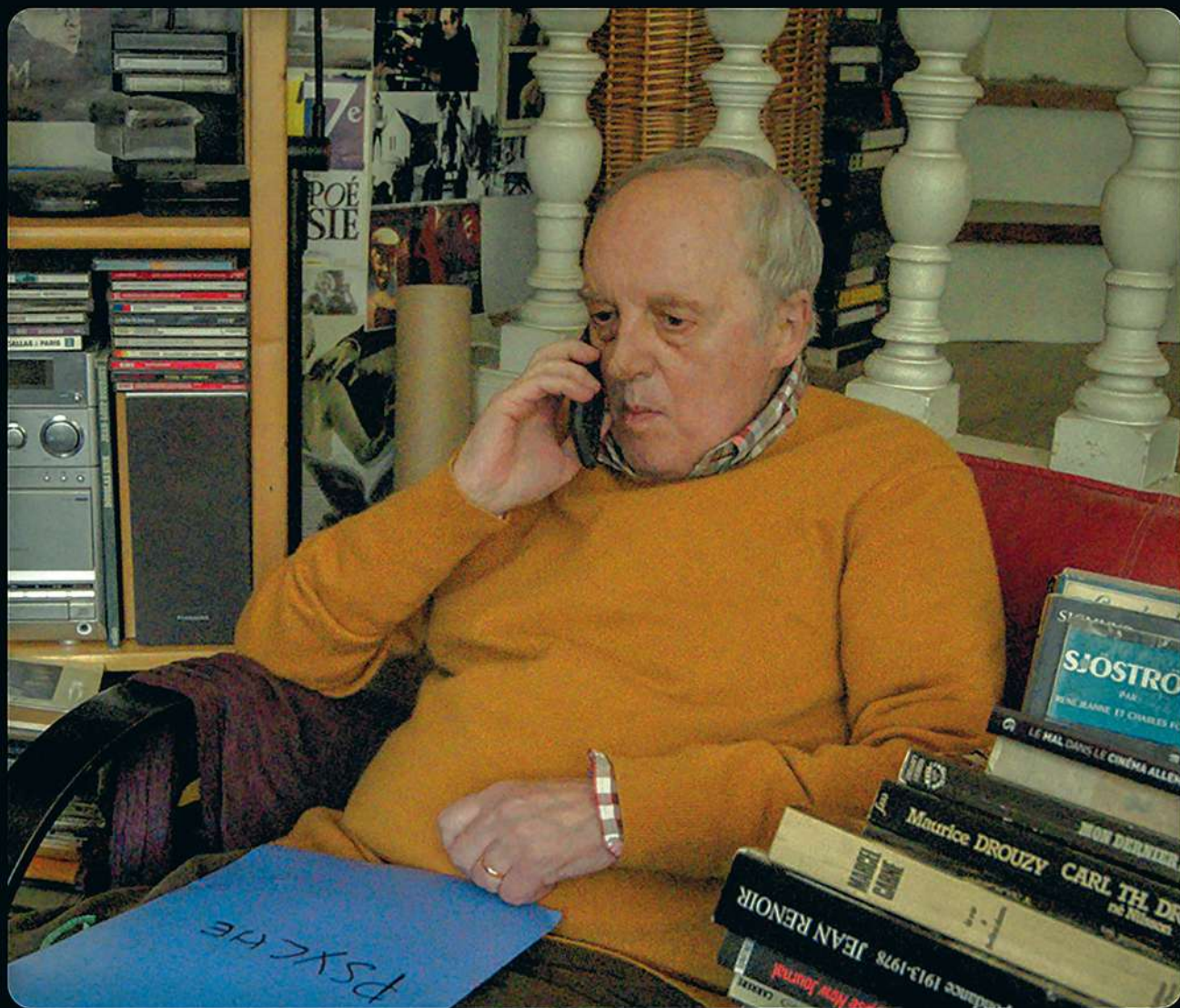
door **Niels Ruëll**

De zondag voor een argeloze wereld aan coronajaar 2020 zou beginnen. Gaspar Noé wandelt door Parijs wanneer zijn hartslag plots de hoogte in schiet, gevolgd door een soort dof-

fe mini-explosie onder zijn schedel. Hij herkent de vreemde gewaarwordingen en beseft dat hij minder dan tien minuten van een coma verwijderd is. Zijn gehoor is al uitgevallen wanneer hij een bar binnenrent om hulp te vragen. Hij zweet en beeft, slaagt er niet meer in om rechter- en linkeroog te synchroniseren. Elke minuut telt bij een hersenbloeding. Gelukkig is het zondag, waardoor het verkeer niet hopeloos in de knoop ligt. Hij komt er uiteindelijk met de schrik van af. Na een maand ziekenhuis en nog een maand thuisrevalidatie is Noé weer de oude. Of toch niet helemaal?

Zijn nieuwste film, *Vortex*, getuigt net als *Irréversible* (2002), *Enter the Void* (2009) of *Climax* (2018), van cinematografisch vernuft en

vernieuwingsdrang hors catégorie. Maar deze keer schroeft de iconoclast de sensatie terug. Geen 3D-ejaculaties, verbrijzelende schedels of psychedelische gekte deze keer. *Vortex* is een sombere, sobere, bijna documentaire evocatie van het dagelijkse leven van een samen oud geworden koppel dat genadeloos uit elkaar gerukt wordt door alzheimer. Een splitscreen drukt uit hoe onoverbrugbaar de kloof tussen de twee echtelieden geworden is. De ene helft van het scherm toont de aftakelende vrouw, de andere de man, die almaar radelozer moet toezien. Daags voor Noé de Grand Prix op het Film Fest Gent won, deed de Frans-Argentijnse pendant van Lars von Trier zijn verhaal. Zonder taboes, met een glas rode wijn. De tagline van

Vortex indachtig: 'Het leven is een kort feest dat snel vergeten zal zijn.' **Vortex is opgedragen 'aan alle mensen bij wie de hersenen zullen aftakelen voor het hart'. Dat is een pak volk.**

GASPAR NOÉ: Helaas wel. In de westerse wereld gaat het over één op de drie mensen. Er zijn trouwens meer vrouwen dan mannen met alzheimer. Dat is helaas omdat mannen vroeger sterven, niet omdat we er beter tegen beschermd zijn. *(lacht)*

Ik ken veel mensen met een aftakelend brein. Zelf heb ik gelukkig niets overgehouden aan mijn cerebrovasculaire accident. Een derde van de mensen die zoiet overleven, heeft wel hersenschade. Of het nu parkinson, alzheimer of een cerebrovasculair accident is...Mensen met een aftake-

lend of beschadigd brein zijn allerm minst te benijden. En de mensen uit hun directe omgeving evenmin. Maar het is niets om je voor te schamen. **Sterven, tot daaraan toe, maar die aftakeling... Zie je het zo?**

NOÉ: Sterven is het probleem niet. De ellende situeert zich inderdaad daarvoor. *(lacht)* Ik heb recent veel mensen zien sterven. Wanneer de dood bij ziekte, oude mensen aanklopt, is ze meestal gewenst en welgekomen. Ze is een verlossing als je pijn hebt of door alzheimer geterroriseerd wordt. Ook voor je directe omgeving is het dan vaak een opluchting na een periode van voortdurende spanning.

Het onderwerp is een nog groter taboe dan verkrachting, incest, erfennissen, racisme. Het is een stilzwijgend

taboe. Er mag wel over worden gesproken maar we doen het niet. Het idee seniel te worden terroriseert ons.

Je bent niet de eerste filmregisseur die het onderwerp dementie aansnijdt.

NOÉ: Er is elk jaar wel een film over. Er was *Amour* (2012) van Michael Haneke, *The Father* (2020) van Florian Zeller, noem maar op. Dit jaar was het aan mij. We tonen slechts het topje van een enorme ijsberg. Bijna elke familie op de hele planeet kampt hiermee. We hebben allemaal ouders, grootouders, ooms, tantes die lijden. En toch willen we er niet over praten. Misschien omdat we weten dat de kans groot is dat ons zelf ooit die kloteboel wacht. Vergeleken daarmee is de dood een vrolijk vooruitzicht en dat idee maakt ons ongemakkelijk. ▶

► **Zoiets zeg je niet als je niet uit eigen ervaring spreekt.**

NOË: Mijn moeder had alzheimer. Toen ze een helder moment had – je weet nooit hoe lang die duren, het contact kan op elk moment weer verbroken zijn – zei ik: ‘Moeder, ik heb in mijn leven veel drugs gepakt en dus ook veel slechte drugs. Ik wéét hoe een bad trip voelt.’

Het is een ziekte die totaal niet cool is. Als je van dichtbij iemand met alzheimer en iemand met kanker hebt gezien en je moet vervolgens voor jezelf kiezen, dan denk ik dat iedereen voor de kanker zal kiezen. Het is beter om te sterven zonder gek te worden. **Je vergelijkt alzheimer met een bad trip?**

‘Als je van dichtbij iemand met alzheimer en iemand met kanker hebt gezien en je moet vervolgens voor jezelf kiezen, dan denk ik dat iedereen voor de kanker zal kiezen.’

NOË: Nee. Ik ken wat van bad trips maar vergeleken met alzheimer zijn die een lolletje. Tijdens een bad trip kunnen je hersens gerosterd zijn, bijvoorbeeld wanneer iemand acid van slechte kwaliteit in je glas giet, zoals in mijn film *Climax*. Dan ben je vijf, zes uur weg van de wereld, maximaal de hele nacht. De psychologische ervaring duurt een uur of twaalf, iets langer als je de depressie meerekent die erop volgt. Met andere woorden, een bad trip gaat voorbij. Alzheimer dompelt je haast permanent onder in een toestand van totale verschrikking. Die eindelijk lang duurt. Die alleen maar erger wordt.

Gelukkig is er leven na de dood, zoals je suggereert in je psychedelische cultfilm *Enter the Void*.

NOË: Zoals anderen films maken over vliegende schotels, wilde ik er een maken over het leven na de dood en reïncarnatie. Ik wilde het Tibetaanse dodenboek illustreren. Meer niet.

Ik heb geen seconde in een leven na de dood geloofd. Het leven eindigt wanneer je je laatste adem uitblaast. Je kunt iets nalaten – kinderen, geliefden, een boek, een film, een gebouw... – maar ik geloof niet in het hierna maals of in de redding van de ziel. Ik zie weinig verschil tussen het leven van een mens en het leven van een plant. Je groeit, zoekt de zon op, bloeit en verwelkt. Je wordt niet gehoord, niet gezien. Na jou bloeien andere bloemen, die op hun beurt verwelken.

Erg aangrijpend in *Vortex* zijn de beelden van een piepjonge Françoise Hardy die over het verwelken van rozen zingt in het melancholieke *Mon amie la rose*. Zeker als je weet dat het Franse sixtiesicoon er zelf slecht aan toe is.

NOË: Ik vind dat ook. Het idee viel me pas tijdens het monteren te binnen. *Mon amie la rose* zegt hetzelfde als de film. Het leven duurt maar even. Het leven is als een roos die 's middag bloeit en 's avonds al verwelkt is.

Om de muziek uit te testen zocht ik het nummer op YouTube op, waar ik die opname van de Zwitserse openbare omroep vond. Ik viel van mijn stoel. Dat is gewoon de ultieme muziekclip. Tegenwoordig stellen clips niets meer voor. Ze cutten tot drie keer per seconde. Daar valt niet naar te kijken én het slaat meestal helemaal nergens op.

In die bewuste opname ziet Françoise Hardy er nog mooier uit dan Brigitte Bardot, en ze zingt geweldig. Dat kon ik niet laten liggen. Ik heb haar aangeschreven en was erg ontroerd dat ze me toestond dat fragment te gebruiken. Ik heb haar een link naar de film bezorgd. Ze komt amper nog buiten. Ze heeft euthanasie aangevraagd.

Gaspar Noé

Innoverende, controversiële filmregisseur uit Parijs.

Geboren op 27 december 1963 in Buenos Aires, gedeeltelijk opgegroeid in New York.

In 2002 wekt de minutenlange verkrachting van Monica Bellucci in zijn wraakfilm *Irréversible* wereldwijd afschuw op.

Enter the Void (2007) is een psychedelische filmtrip, *Climax* (2018) een experimentele dansfilm op acid.

Noés geheime wapen is de Belgische cameravirtuoos Benoît Debie.

Hoe wist je dat horrormaestro Dario Argento ook als acteur uit de voeten kan – en dan nog in zo'n zware rol?

NOË: Ik heb gekozen voor mensen naar wie ik opkijk. Françoise Lebrun fascineert me sinds de ik haar in het onvergetelijke *La maman et la putain* (1973) van Jean Eustache zag. Ze belandde bij de intellectuelen en ultralinkse rakkers in de kringen rond *Les Cahiers du Cinéma*. Iemand in haar omgeving heeft haar trouwens verweten dat ze met me samenwerkt.

Dario Argento, de grootmeester van de giallo, heb ik ooit *Il fantasma dell'opera* (1998) zien inleiden in de Cinémathèque Française. Hij praatte los uit de pols een uur vol en kreeg een ovatie alsof hij de beste komiek van Parijs was. Ontzettend sympathieke en charismatische man en een uitstekende improvisator. Precies wat ik nodig had. Met de hulp van zijn dochter Asia Argento, een vriendin, heb ik hem kunnen overtuigen.

Omdat je niet vies bent van seks, geweld en andere provocaties valt het niet altijd zo op maar je bent een crack in innoverende, cinematografische experimenten. Die aangehouden splitscreen in *Vortex* werkt voortreffelijk.

NOË: Het was niet eens het plan om de hele film met twee camera's op te nemen. Na twee draaidagen vond ik de splitscreen zo goed werken dat we alles zo gedraaid hebben. Ik hield de ene camera vast, director of photography Benoît Debie de andere.

Wat gebeurt er links, wat rechts? Je moet twee schermen tegelijk in het oog houden. Je oog springt van links naar rechts en weer terug zonder het overzicht te hebben. Je bent voortdurend informatie aan het verwerken. Dat creëert een hypnotische

'Ik heb in mijn cast gekozen voor mensen naar wie ik opkijk.'

toestand. Zonder splitscreen zou het een vervelender en langere film geworden zijn.

Ook met splitscreen duurt *Vortex* nog twee uur en twintig minuten. Met lange sequenties in realtime. Dat is durven.

NOË: Maar die realtime werkt toch? Het maakt het toch bijna documentair? Ik hou van lange, ononderbroken opnames. Zolang als je de aandacht van de kijker hebt, is er geen nood om te knippen. Ik had een contract voor een film van anderhalf uur, het is er een van twee uur twintig geworden. Ze waren daar niet tevreden mee maar dat trek ik me niet aan. Ik zoek de beste speelduur voor de film. Als een versie van drie uur het sterkst is, dan duurt een film drie uur. Of omgekeerd. *Lux*

'Ik was erg ontroerd dat Françoise Hardy, die zelf euthanasie heeft aangevraagd, me toestond om *Mon amie la rose* te gebruiken.'

æterna (2019) was na 55 minuten verteld. *Un chien andalou* van Luis Buñuel duurt maar zestien minuten. Laat mij toch gewoon doen.

In *Irréversible*, je twintig jaar oude schandaalfilm met de gruwelijke verkrachting van Monica Bellucci's personage, vertelde je het verhaal achterstevoren. Ondertussen bestaat er ook een versie met een gewone

chronologie. Zijn er nog films die je zou kunnen 'remixen'?

NOË: Ik zou een *one-screen* kunnen maken van *Vortex* maar dat zou tegenvallen. Van *Enter the Void* wordt gezegd dat ik hem in 3D had moeten draaien. Als iemand me op een dag de middelen geeft om er een 3D-versie van te maken, dan wil ik dat wel uittesten.

Tijdens de première van Lars von Triers *The House That Jack Built* (2018) in Cannes stapten honderd mensen op. Reactie van de regisseur: 'Vroeger waren het er een pak meer. Je hebt gefaald als iedereen je werk goed vindt.' Ben je het met hem eens?

NOË: Ik heb smakelijk gelachen met *The House That Jack Built*. En die vraag over boos opstappende toeschouwers is mij ook al meerdere keren gesteld. Ik antwoord meestal dat ik daar blij mee ben. Het verlost me van het slechte deel van het publiek. (*lacht*)

Veel regisseurs zijn het trotst op de film met de slechtste ontvangst. Op de première van *2001: A Space Odyssey* zat de zaal vol met vrienden, medewerkers, pers en kennissen van Stanley Kubrick. Na afloop sabelde haast iedereen de film neer. Zijn vrouw sprak over de slechtste avond in haar leven. Kubrick had er vier jaar aan gewerkt. Het is met voorsprong zijn grootste film. Je kunt het net als Von Trier ook omdraaien: dat je film goed wordt ontvangen, betekent nog niet dat je goed bezig bent.

Ai, ai: *Vortex* wordt je meest volwassen film genoemd. Goede recensies zullen je deel zijn.

NOË: Ik zal het me niet aantrekken. Ik ben van de school van Pier Paolo Pasolini: geen woorden maar daden. Woorden zijn maar woorden. Je daden zijn het enige dat telt en waarop mensen je mogen beoordelen. *Vortex* zou inderdaad iets volwassener kunnen zijn dan mijn vorige films. Ik heb het gevoel dat ik tot nu toe enkel films over tieners voor tieners heb gemaakt. Nu ik een stuk in de vijftig ben, ben ik misschien eindelijk een beetje volwassen. Ik betreed een onbekende wereld.

🌀 VORTEX

Vanaf 13/4 in de bioscoop.